

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ.— Περὶ τῆς χρήσεως τῶν παθητικῶν ρημάτων ἐν τῇ
νεωτέρῳ Ἑλληνικῇ, ὑπὸ κ. Γ. Ν. Χατζιδάκι.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ ἐλέγετο καὶ κατ' ἐνεργητικὴν φωνὴν ὁ διδάσκαλος διδάσκει τοὺς παιδας καὶ κατὰ παθητικὴν οἱ παιδες διδάσκονται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καὶ ὅτι ἡ ἔννοια τῶν δύο τούτων ἐκφορῶν εἶναι ἡ αὐτή, μόνον δὲ ποικιλωτέρα, πλουσιωτέρα πλοκὴ τοῦ λόγου δι' αὐτῶν ἐπετυγχάνετο. Ἄλλ' ἐπίσης εἶναι γνωστὸν ὅτι σήμερον ἐν τῇ νέᾳ γλώσσῃ σχεδὸν μόνον κατ' ἐνεργητικὸν τρόπον λέγεται «ὁ (δι)δάσκαλος διδάσκει τὰ παιδιὰ», δὲν συνηθίζεται δὲ ἡ παθητικὴ ἐκφορὰ «τὰ παιδιὰ διδάσκονται ἀπὸ τοῦ(ν) δάσκαλο». Αἰτία τοῦ φαινομένου τούτου δὲν εἶναι ἡ ἀπώλεια τῶν παθητικῶν τύπων τοῦ ρήματος εἰς -μαι, διότι οἱ τύποι οὗτοι σφύζονται καὶ συνηθίζονται ἐπὶ μέσης σημασίας καὶ πρὸς τούτοις λέγονται καὶ παθητικῶς ἀλλ' ἄνευ τῆς ἀπὸ καὶ αἰτ., λ.χ. ἐπιτρέπεται, δὲν ὑποφέρεται, δὲ(ν) βασιλεύεται ἢ κρατεῖται κ.λ. κ.λ. Γνωστὸν δὲ εἶναι ὅτι τοιαύτη χρῆσις τῶν παθητικῶν ρημάτων ἐγένετο καὶ πάλαι: κινδυνεύεται, θύεται, ἔρδεται κ.λ., (πρὸς J. Wackernagel, Vorlesungen über Syntax A', 147) καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ ἡμῶν, βαπτίζεται, στέφεται (ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ) κ.λ. Μόνον ἡ χρῆσις τῶν παθητικῶν τύπων μετὰ προθέσεως καὶ πτώσεως εἰς ρητὴν δῆλωσιν τοῦ παθητικοῦ αἰτίου ἀγνοεῖται σχεδὸν παρ' ἡμῖν ἤδη ἀπὸ τοῦ IB' αἰ. μ. X., ὡς δηλοῦσι τὰ Προδρομικὰ ποιήματα. Λοιπὸν ἐρωτᾶται: διατί περημελήθη καὶ ἐλησιμονήθη ἡ τοιαύτη σύνταξις; εἰς τὴν ἀπορίαν ταύτην ἀπαντῶντες λέγομεν α) ὅτι ἐν πολλαῖς γλώσσαις, καὶ μάλιστα φιλολογικῶς ἀκαλλιεργήτοις, παρατηρεῖται ἡ ἔλλειψις τοιαύτης χρήσεως παθητικῶν ρημάτων, ὅτι δὲ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἡμετέραις Ἰταπτικαῖς δὲν ὑπῆρχε τὸ πάλαι ἴδιος ρηματικὸς τύπος πρὸς τοιαύτην παθητικὴν χρῆσιν· καὶ β) ὅτι ἡ τοιαύτη χρῆσις συνάπτεται στενωδὸς πρὸς τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τοῦ λαλοῦντος τὴν γλῶσσαν λαοῦ, ἀπαιτεῖ δηλ. εὐστροφίαν πνεύματος, ἵνα δύναται νὰ διακρίνη καὶ νοῆ εὐκόλως τὸ κύριον ψυχολογικῶς μέλος τῆς προτάσεως, τὸ δρῶν πρόσωπον, ὅπερ λέγομεν ὑποκείμενον, ὅτι ἄρα ὅπου ταῦτα λείπουν, προτιμᾶται κατ' ἀνάγκην ἡ ἐνεργητικὴ ἐκφορὰ, καθ' ἣν τὸ

Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ἐν τῇ Δόξῃ οὐδαίς ἐνδιαφέρετο διὰ τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν, συνείργησεν ἀναμφιβόλως εἰς τὸ νὰ μείνῃ σχεδὸν ἄγνωστος ἐπὶ τοσοῦτον ὁ διακρηκτὸς οὗτος θεολόγος τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας.

ὕποκείμενον σφῶς κατ' ὀνομαστικὴν λεγόμενον προσπίπτει ἀμέσως καὶ εὐκολώτατα εἰς τὴν ἀντίληψιν, οὐχὶ δὲ κεκρυμμένον τρόπον τινά ἐν ἐμπροθέτῳ προσδιορισμῷ (ὕπο μετὰ γενικῆς κ.λ.). Διὰ ταῦτα δὲ παρατηρεῖται ὅτι ἡ τοιαύτη παθητικὴ χρῆσις τῶν ρημάτων ἐπιτυγχάνεται μόνον ὑπὸ λαῶν ἀνεπτυγμένων (γνωστὸν δὲ εἶναι ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ Λατινικῇ τοιαύτη χρῆσις τῶν ρημάτων ἦτο σπανία) καὶ κατὰ ταῦτα φυσικὸν φαίνεται νὰ γίνεται μὲν τοῦτο ἐν χρόνοις ἐλευθερίας, πολιτικῆς, οἰκονομικῆς, φιλολογικῆς, ἐπιστημονικῆς κ.λ. ἀκμῆς, ἐν μιᾷ λέξει ἀκμῆς τοῦ πολιτισμοῦ, νὰ παραμελῆται δὲ ἐν χρόνοις δουλείας, πενίας, ἀμαθείας κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς καταπτώσεως, ὅπως συνέβαινε παρ' ἡμῖν μετὰ τὴν δούλωσιν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ὅτε καὶ ἄλλας ἀρετὰς καὶ λεπτότητας τῆς Ἑλλην. γλώσσης καὶ αὐτὴν τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος τῶν πιθητικῶν ρημάτων χρῆσιν μετὰ τῆς ὑποσὺν γενικῆ παρημελήσαμεν καὶ ἀπεβάλομεν. Ὅπως ἕκαστος βλέπει, ἡ αἰτία τῆς ἀπωλείας τῆς τοιαύτης τῶν ρημάτων συντάξεως δὲν κείται ἐν τῇ γλώσσῃ, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχολογικῇ, τῇ πολιτικῇ καταστάσει τοῦ ἔθνους. (Συντόμως διέλαβον μέχρι τοῦδε περὶ τῶν παθητ. ρημ. ἐν τῇ Ν. Ἑλληνικῇ οἱ Β. Φάβης ἐν Γλωσσικαῖς Ἐπισκέψεσι, σ. 52 β σημ. καὶ Γ. Ἀναγνωστόπουλος ἐν Ἀθηναῖς 36, σ. 97 κέξ.).